

Fekete Lajos turkológus

Szakmai körökben az egész világon ismerik a nevét. Szerénysége és az általa művelt tudományág speciális volta miatt a nem szakemberek közül csak nagyon kevesen.

1891. június 12-én született Tardoson, a mai Tardosbányán, a Rákóczi u. 168-as számú házban *Fekete Mihály* gazdálkodó (majd szatócs) és *Hugyik Katalin* gyermekeként. Szülőfalujában járt elemibe, majd Tatán és Vácott gimnáziumba. Az 1909/1910-es váci iskolai évkönyv tanúsága szerint VIII. gimnazista korában az önképzőkör 8 különböző témából (történelem, fizika, költészet, műfordítás stb.) tűzött ki pályatételeket, s mind a nyolcat ő nyerte meg. Kitűnő tanuló volt a budapesti tudományegyetemen is, ahol 1914-ben „cum laude” fokozattal avatták bölcsleleti doktorrá.

Az egyetem padjaiból egyenesen az első világháború harctereire került. A fiatal tartalékos zászlós hamarosan hadifogságba esett. Hat évet töltött a krasznnojarszki fogolytáborban. Ott tanult meg törökül.

Hazatérte (1921) után előbb a Fővárosi majd az Országos Levéltárban dolgozott egyre magasabb beosztásban. 1948-ban már Országos Főlevéltáros volt. 1952-ben nevezték ki a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészeti Kar Török Filológiai Intézetéhez egyetemi tanárnak.

Első jelentős munkája 1928-ban jelent meg: Bevezetés a hódoltság török diplomatiájába. Ez arra tanít meg, hogyan kell bizonyos török rendeleteket elolvasni, értelmezni. Második művét a Török iratok Esterházy Miklós nádor levéltárából-t 1932-ben adták ki. Ebben azokrak a hivatalos iratoknak a fordítását, illetve tartalmi kivonatát közli, amelyeket a nádor az isztambuli divántól és a budai pasáktól kapott. Ez volt Magyarországon az első terjedelmesebb törökbetűs nyomtatvány, így nyomdászati teljesítményként is jelentős.

Ezt követte 1943-ban Az esztergomi szandzsák 1570. évi adóösszeírása, mely egy magyarországi török közigazgatási egység etnikai és gazdasági életének rögzített képét adja. A Budapest a török korban című könyve (1944) összefoglaló tanulmány, mely főleg török nyelvű levéltári források felhasználásával tárgyalja Budapest török kori múltját, a harcokat Buda elfoglalásáért, majd a vár őrségét, közigazgatását, gazdasági életét, lakossága vallási és nyelvi megoszlását, társadalmi és szellemi életét rajzolja.

Az 1955-ben megjelent A Siyagat-írás a török pénzügyi közigazgatásban. I–II. című munkájában a török pénzügyigazgatásban leggyakrabban használt 54 iratfajta példáit mutatta be hasonmással, olvasattal, fordítással és magyarázatokkal. A budai török vámállomás naplójának megjelentetésével a köznapi élet apró kérdéseire nagyszámú adatot tett közzé s a kiadás módjával mintát adott összefüggő török forrásanyagok arab betűkkel való pontos közlésére. A Budai török számadáskönyvek 1550–1580. 1962-ben hagyta el a nyomdát (társzerző *Káldy-Nagy Gyula*), míg A hatvani szandzsák 1550. évi adóösszeírása 1968-ban jelent meg.

Jelentős számú lefényképezett perzsa iratot is összegyűjtött és tanulmányozott. Díszes kiállítású, terjedelmes perzsa paleografikai munkája csak halála után jelent meg.

Szakmai körökben igen nagyra értékelték a tevékenységét. Már 1929-ben egyetemi magántanári címet kapott. 1938-ban lett a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. Ezt a címét 1949-ban, az akadémiai tagságok felülvizsgálatokor megerősítették. 1952-ben lett a nyelvészeti tudományok doktora. 1956-ban megkapta a Kossuth-díjat. 1961-ben lett a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja és Munkaéremrendet kapott. 1963-ban a Török, 1966-ban a Lengyel Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagja lett. 1967-ben – nyugdíjba vonulásakor – a Munkaéremrend arany fokozatával tüntették ki.

Több nemzetközi tudományos kongresszuson képviselte hazánkat. Tanulmányait

számos külföldi szakfolyóirat is közölte. Napi 14–15 órát dolgozott. Szerette a nomád életet, szívesen zongorázott, hegedült, sakkozott.

Nyarainak egy részét szülőfalujában, Tardosbányán töltötte. Közvetlen, egyszerű ember volt, mindenkivel kedvesen elbeszélgetett. Kevesen tudták róla, hogy a szlovák és magyar (mindkettőt anyanyelvének tekintette) nyelven kívül törökül, arabul, perzsául és németül is kiválóan tudott, s hogy levelezésben állt a világ számos országának tudósaival.

1969. május 16-én halt meg Budapesten.

Ha egy-egy török tudósküldöttség hazánkba látogat, felkeresi Fekete Lajos sírját Jászberényben, tiszteletet adva az Európa-hírű tudós emlékének.

Dr. Kálmán Attila

Balogh Edgár 75 éves

Balogh Edgár háromnegyed évszázados életútján végigtekintve különleges, nagy ívű pálya rajzolódik ki előttünk. Térben – az egész Duna-medencét átszelve – a magyar etnikum nyugati peremétől a keleti pereméig, társadalomban az Osztrák-Magyar Monarchia egyik legkonzervatívabb rétegétől, a császári-királyi tisztikartól a székely szegényparaszt-ságig ível ez a pálya. Forradalmi életpálya a javából, teljes társadalmi helycserével, amelynek során Balogh Edgár a régi uralkodó osztályból tudatosan kiválva beolvadt a legeredetibb népi magyarságba. A sors sajátos szeszélyének műve, hogy ez a helycsere a szülőföldre való visszatérést is jelenti egyben, hisz Balogh Edgár Pozsonyban nőtt ugyan fel, de az erdélyi szász Kessler családban született. Temesvárott. Mindent felforgató történelmi változásoknak kellett bekövetkezniök ahhoz, hogy Erdélybe visszatérjen és ott a vargyasi szegényparaszt-leány *Máthé Rebekával* házasságra lépve testestől-lelkestől beolvadjon az erdélyi magyarságba.

Kereken fél évszázada ismerem. Azóta figyelem, mint bontakozott ki belőle a szlovákiai magyar értelmiségi ifjúság egyik legeredetibb, legzaklatottabb, de mindenképpen egyik legszuggesztívebb vezéregyénisége, s pályája végére korunk egyik figyelemre leginkább méltó magyar publicistája.

A vezető szerephez adott volt benne és körülötte minden feltétel. Az apokaliptikus kor kellő keretbe helyezte. A serdülőkor határára ér, amikor az I. világháború végén összeomlik az Osztrák-Magyar Monarchia, felborul az úri Magyarország megmerevedett társadalma, és a szociális hierarchia magas lépcsőfokáról a szinte elképzelhetetlen mélybe zuhan a Kessler-család. Az osztrák-magyar főtitisz zálogházi becsüssé válik.

A felemelkedésnek és bukásnak ebben a kavargó világában eszmélődő fiatalok megtisz-

Plugor Sándor rajza (1976)